

SANAT EĞİTİMİ VE SANATLA TERAPİ

Doç. Dr. Melek Gökay (S.Ü. Eğitim Fak., Güzel Sanatlar Eğitimi Böl., Konya)

Kübra Özalp (Görsel Sanatlar Öğretmeni, Konya)

Özet: Bu bildiri de sanat eğitimi ve sanatla terapinin birleştiği noktalara vurgular yapılmıştır. Sanatla terapi konusu kültürümüzde hastaların tedavisi sırasında onlara dinletilen müzik eserleriyle kendisini göstermiştir. Sanat toplum içinde farklı amaçlar için uygulanmaktadır, bu uygulamaların birisi de bireylerin kendilerini ifade edebildikleri, ruhsal olarak gerilimlerini azalttıkları uygulamalardır. Bu çalışmada sanatla terapi konusunda, dünyadaki gelişmelerin durumunu özetlerken, sanatın bu uygulamalardaki yeri ve önemini vurgulamaktadır. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin, sanatla terapi konusunda bilgi edinmelerini sağlamak amacıyla Eğitim Fakülteleri, Özel Eğitim Bölümü ders programlarında resim dersleri yer almaktadır. Bu derslerde öğretmen adaylarının sanatla terapi kapsamına girebilecek hangi davranışları kazandığı ve bu dersten beklentilerini belirlemek için Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile görüşmeler yapılarak sonuçları burada tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Özel Eğitim, Sanat Eğitimi, Sanatla Terapi.

Abstract: Connection between art education and art therapy has been searched here. In history art therapy in Turkey had been facilitated by supplying musical environment at specially designed hospitals. In our everyday life art has been applied for different purposes in societies. One of these applications is realized during personal expression especially important for the people which have internal complexities. In many cases people eliminate their daily stresses by art production. This paper summaries developments in art therapy in world and enforces the importance of the art in this applications. Art lectures in Special Education Departments of Education Faculties have been put in their curriculum to help the students for art therapy applications. In order to understand the achievements obtained from the art lectures in these departments, a survey were performed by using an interview techniques. In this survey, art lecture contents had been interviewed with 3 and 4 grade students of Selcuk University, Education Faculty, Special education Departments to understood whether they feel themselves sufficient for art related applications. The results obtained from this research were than summaries and discussed in this paper.

Keywords: Special Education, Art Education, Art Therapy.

SANAT EĞİTİMİ VE SANATLA TERAPİ

Doç. Dr. Melek Gökay (S.Ü. Eğitim Fak.,Güzel Sanatlar Eğitimi Böl., Konya)

Kübra Özalp (Görsel Sanatlar Öğretmeni, Konya)

Özet: Bu bildiri de sanat eğitimi ve sanatla terapinin birleştiği noktalara vurgular yapılmıştır. Sanatla terapi konusu kültürümüzde hastaların tedavisi sırasında onlara dinlettirilen müzik eserleriyle kendisini göstermiştir. Sanat toplum içinde farklı amaçlar için uygulanmaktadır, bu uygulamaların birisi de bireylerin kendilerini ifade edebildikleri, ruhsal olarak gerilimlerini azalttıkları uygulamalardır. Bu çalışma sanatla terapi konusunda, dünyadaki gelişmelerin durumunu özetlerken, sanatın bu uygulamalardaki yeri ve önemini vurgulamaktadır. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin, sanatla terapi konusunda bilgi edinmelerini sağlamak amacıyla Eğitim Fakülteleri, Özel Eğitim Bölümü ders programlarında resim dersleri yer almaktadır. Bu derslerde öğretmen adaylarının sanatla terapi kapsamına girebilecek hangi davranışları kazandığı ve bu dersten beklentilerini belirlemek için Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile görüşmeler yapılarak sonuçları burada tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Özel Eğitim, Sanat Eğitimi, Sanatla Terapi.

Abstract: Connection between art education and art therapy has been searched here. In history art therapy in Turkey had been facilitated by supplying musical environment at specially designed hospitals. In our everyday life art has been applied for different purposes in societies. One of these applications is realized during personal expression especially important for the people which have internal complexities. In many cases people eliminate their daily stresses by art production. This paper summaries developments in art therapy in world and enforces the importance of the art in this applications. Art lectures in Special Education Departments of Education Faculties have been put in their curriculum to help the students for art therapy applications. In order to understand the achievements obtained from the art lectures in these departments, a survey were performed by using an interview techniques. In this survey, art lecture contents had been interviewed with 3 and 4 grade students of Selcuk University, Education Faculty, Special education Departments to understood whether they feel themselves sufficient for art related applications. The results obtained from this research were than summaries and discussed in this paper.

Keywords: Special Education, Art Education, Art Therapy.

SANATLA TERAPİ

Günümüz eğitim araştırmaları incelendiğinde branş farkı gözetmeksizin öğretmenlik mesleğinin çok daha fazla nitelik ve yeterlik gerektiren bir meslek durumuna geldiği görülecektir. Eğitim sistemi bütün toplumlarda genel olarak üç temel üzerine kurulmuştur. Bunlar öğrenci, öğretmen ve eğitim programlarıdır. Eğitimin etkili olabilmesi ve amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi bu öğeler arasındaki uyuma bağlıdır. Toplumun eğitimden ve dolayısıyla öğretmenlerden beklentilerinin artması, eğitim sistemi içinde öğretmenlerin rollerini oldukça farklılaştırmıştır. Bu durum öğretmen yetiştirmenin önemini de arttırmaktadır (Temizkan, 2008). Nitelikli bir eğitim sisteminde, alanında iyi yetişmiş öğretmenler büyük bir öneme sahip olduğundan öğretmen yetiştirme konusundaki arayışlar eğitim araştırmalarında önemli bir yere sahiptir.

Özel eğitime muhtaç çocukların içinde buldukları durumlarının iyileştirilmesi için özel eğitimden faydalanmaları gerekmektedir. Özel eğitim, özel yetişmiş personel tarafından, özel olarak hazırlanmış programlara göre, eğitime muhtaç çocuğun özür ve özelliklerine uygun şekilde düzenlenmiş eğitim ortamında verilen bir eğitimidir (Çağlar, 1998; İzci, 2005).

Özel eğitim tarihimiz incelendiğinde, Osmanlı Devletinde 16.yüzyılda uygulandığı öne sürülen “Enderun Mektebi” çalışmalarına rastlanmaktadır. O dönem için üstün yetenekli çocuklara eğitim veren bu okul özel eğitim tarihimizin mihenk taşlarındadır (Ataman, 1984; Kargın, 2004). Daha sonraları, İstanbul’da 1889 yılında görme ve işitme engelliler için Grati Efendi tarafından açılan sınıflar oluşturulmuştur. Cumhuriyet döneminde 1950’li yıllara kadar engelli çocukların eğitimi, Sağlık Bakanlığı’na bağlanmış ve bir sağlık sorunu olarak ele alınmıştır. Bu yıllardan sonra konu Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmiş ve bir seri düzenlemelerden sonra 1961 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü’nde, daha sonra Ankara Üniversitesi’nde ve 1983 yılında Anadolu Üniversitesi bünyesinde “Özel

Eğitim” alanında eğitimciler yetiştirilmeye başlanmıştır (Kargın,2004). Son yıllarda ise bu alanda lisans ve lisansüstü eğitim veren kurumlar yaygınlaşmıştır. Özel Eğitim Bólümü öğretmen adaylarının yanı sıra diğer alan öğretmen adaylarını da bu konuda eğitim almalarının gerekliliği çağdaş eğitim sistemlerinde bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu görüşü farklı alan öğretmenlerinin özel eğitim alanındaki yeterlilikleri üzerine yapılan araştırmaların sonuçları da desteklemektedir. Araştırmalarda bu öğretmenlerin özel eğitimin gerekliliğine inandıkları, eğitime ihtiyaç duyan çocuklara sınıf içi ve dışı etkinliklerde yardımcı olmak istemelerine rağmen, kendilerini yetersiz hissettikleri, özel eğitim için alan bilgisi ve becerisi eksikliği çektikleri görülmüştür. Dünyadaki farklı alan araştırmaları incelendiğinde özel eğitim alanı ile sanat eğitimi alanının sanatla terapi başlığı altında birleştirildiği pek çok uygulama karşımıza çıkmaktadır. Sanatla terapi konusunda eğitim tarihi incelendiğinde bu konuda yapılmış uygulamalara rastlanmaktadır. M.Ö. 585-500 yılları arasında yaşayan filozof ve matematikçi Pythagoras, umutsuzluğa düşen kimseleri veya çabuk öfkelenen hastaları belirli melodilerle tedavi edebilme imkanını araştırmıştır. Yine Eski Roma’da Teodus (395-379) küçük çocuklara müzik öğretilmesini tavsiye etmiştir, böylece gerektiği zaman bu çocuklar kendi hiddetlerini teskin etmeyi öğrenmişlerdir. Farabi, Er-Razi ve İbni Sina gibi Türk-İslam hekimlerinin Psiko-somatik hastalıkların ilaç, meşguliyet ve müzikle tedavi yöntemlerinin gerek Selçuklu, gerekse Osmanlı hekimleri tarafından hastanelerde tatbik edilerek 18.yüzyıla kadar geliştirdikleri de araştırmalarda görülmektedir (Ak, 1997). Bireylerin, öğrenci veya yetişkin olarak davranışlarının sanatla terapiye alınması, unutulmamalıdır ki komplike bir uygulamadır. Bu konuda sanat eğitimcileri, özel eğitim uzmanları, okul rehberlik uzmanları, aileler, psikologlar ortak çalışma içinde olmalıdırlar. Amerikan Sanatla Terapi Birliđinin (1985) belirttiği gibi, sanatla terapi öğrencilerin kişisel problemlerini (potansiyellerini) sözlü veya farklı ifadelerle ortaya koymalarına izin vermektedir. Bu terapi ile öğrencilerin fiziksel

ve duygusal yetileri öğrenme yetileriyle birlikte gelişmektedir. Bu uygulamalarla, öğrenciler kendilerini daha iyi tanıma fırsatı buldukları için yaşadıkları topluma uyumları da artmaktadır.

Benzer şekilde Hurwitz ve Day (2001) sanat eğitiminin terapik yönünün sınıf ortamında normal ve özellikle iletişim konusunda zorluk çeken öğrenciler üzerinde gerçekleşmeye başlayacağını yazmıştır. Özellikle çok hassas olan ve bunları anlatmakta zorluk çeken öğrenciler için sanat bir çıkış yolu olabilmektedir. Hislerinin bir kısmını olsun ifade edebilen kişilerin nasıl rahatladıkları düşünüldüğünde bunun küçümsenmeyecek derecede önemli olduğu unutulmamalıdır. Yine Hurwitz ve Day çalışmalarında farklı özür gruplarının özelliklerini vererek bu öğrencilere uygulanabilecek örnekleri işlem basamaklarına indirgeyerek öğretmenlere bu konuda rehber olmuşlardır.

Snow & D'Amelio (2000) 1994 yılında Amerikan Ulusal Sanatla Terapi Derneğinin 25. kuruluş yıldönümünü kutladığını yazarak (2009 yılı bu derneğin 40. kuruluş yıldönümüdür) sanatla terapi uygulamasını yapacak olan profesyonel kişilerin diğer sağlık personelleri gibi uzmanlık eğitiminden geçmeleri gerekliliğini vurgulamışlardır. Yazarlar, sanatla terapinin köklerinin atıldığı 1940, 1950' li yıllarda Victor Lowenfeld'in çocuk ve ergenlerin sanat eğitimine terapik yaklaşımının pek çok sanat eğitimcisini etkilediğini belirterek sanat terapisinde önemli isimler olan Margaret Naumburg ve Edith Kramer'den 60 yıl sonra günümüzde sanat öğretmenlerinin bu alanda çalıştıklarını ifade etmektedir.

Drachnik'in (1976) yazdığına göre ABD'de 1976 yılından önce verilen sanatla terapi eğitimi 1960'lı yıllarda uygulamaya giren eğitim hareketine bağlı olarak verilmiştir fakat ülkedeki sanat öğretmenleri bu kuramın mantığını tam olarak anlayamamışlardır. Bununla birlikte sanat terapisti Robert Ault (ABD, Menninger Clinic) sanatsal terapiyi 1974 yılında 4 ana gruba ayırarak sanat eğitimi ve sanatsal terapinin yönlendirilmesine yardımcı olmuştur. Bunlar;

a) Analitik terapi (psiko-analitik modellerin kullanılmasına dayalıdır), b) Fonksiyonel sanatla terapi (zihinsel ve fiziksel engellilerin fonksiyonel

incelenmesi), c) Gestalt sanatsal terapi (sanat malzemelerinin üretilmesini kişisel gelişme ve eğitim amacıyla kullanımına dayalı bir inceleme), d) Psiko-eğitimsel sanat terapisi (sanat faaliyetlerine kişisel sanatsal katkıları içermektedir).

Dalke (1984) ise görsel sanat ile özel eğitim müfredatlarının entegrasyonunun gerekliliği üzerinde durmuş ve sanatsal faaliyetlerin engelliler üzerinde olumlu sonuçlar doğurduğundan bahsetmiştir. Diğer araştırmacılar gibi Dalke’de sanat faaliyetlerinin engelliler veya psiko-sosyolojik rahatsızlığı olan öğrenciler için, kendilerini ifade edebilecekleri bir araç olarak ifade etmiştir. Bu konuyu destekleyen birçok araştırma olduğundan bahseden Danke, DeChiara’nın (1982) öğrenme engelli çocuklar üzerinde yaptığı sanatsal faaliyetleri örnek göstermiştir. Bu araştırmacı vücut şeklini ilgili öğrencilere öğretmede sanatın katkılarından söz etmiştir. Benzer şekilde Carter ve Miller (1971) görsel sanat faaliyetleriyle engelli çocuklara kendilerini tanıma, tecrübeyle tanımlama ve göz koordinasyonu gibi konuların aktarılabilirdiğini vurgulamıştır.

Rubin (1980) sanatla terapinin, psikoterapi hastalarının iyileşme potansiyelini artırmak ve onların yaratıcılık işlevlerini harekete geçirmekte kullanıldığını yazmıştır. Bu işlemler sırasında hastalar kendilerini sanat yoluyla ifade etmekte ve sanatı bir iletişim aracı olarak kullanmaktadırlar. Sayar (2006) bu konuda düşüncelerini açıklarken, sanat terapisinin imgelerden, yaratıcı sanat sürecinde kişinin ilgilerinden, isteklerinden yaratılan sanat ürünlerinden yararlanan bir hizmet türüdür demektedir. Sayar’a göre sanat terapisi uygulaması; insan gelişimi, eğitim, psikodinamik, bilişsel, kişiler arası ve diğer duyuşsal çatışmaları çözmeye yardımcı olan terapötik araçlar (farkındalığı sağlaması, sosyal becerileri geliştirme, davranış yönetimi, problem çözme, kaygıyı azaltma, gerçeklik oryantasyonu yardımı ve benlik saygısını yükseltme) hakkındaki psiko-sosyal teorilere dayanmaktadır.

Bu bilgiler kapsamında araştırmanın amacı, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü’nde eğitimine devam eden ve lisans eğitimi programında

resim dersi almış olan 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin sanat eğitimine yönelik görüşleri, yeterlikleri ve sanatla terapi hakkındaki bilgilerini belirlemek ve bu öğrencilerin sanat eğitimlerinin istenen düzeye yükseltilebilmesi için eğitimlerinde neler yapılabileceğine ilişkin görüşlerini almaktır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Var olan durumun ortaya konulmasının amaçlandığı bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmış ve veriler soruların önceden belirlendiği “yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği” ile toplanmıştır. Araştırma verileri öğretmen adaylarının uygun olduğu saatlerde, araştırmacının fakültedeki kendi odasında yapılan görüşmeler yoluyla toplanmıştır.

Katılımcılar

Bu araştırmaya katılacak öğretmen adaylarının seçiminde, adayların sanat eğitimi konusunda temel oluşturacak kuramsal ve uygulamalı dersleri almış olan Özel Eğitim Öğretmenliği 3. ve 4. sınıf öğrencisi olmaları temel ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu temel ölçüt uyarınca, 2008-2009 öğretim yılında Özel Eğitim Öğretmenliği programında öğrenim görmekte olan 3. ve 4. sınıf toplam 100 Özel Eğitim öğrencisi içerisinde; 3. sınıfta olan 10 öğrenci ve 4.sınıfta olan 10 öğrenci ile gönüllülük esasına göre görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye katılan 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin resim dersine giren öğretim elemanlarının farklı olması, elde edilecek sonucun karşılaştırılması açısından ayrı bir önem oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Görüşme sırasında öğrencilerin kendilerine yöneltilen sorulara verdiği cevaplardan elde edilen bulgular, ortak temalar altında birleştirilmiş ve öğretmen adaylarının verdikleri yanıtlardan bazı örnekler aşağıda doğrudan alıntılarla verilmiştir.

a) Görüşme yapılan öğretmen adaylarının ilk sorusu, üniversite eğitiminden önce almış oldukları resim dersi hakkındadır. Çünkü öğrencilerin sanat eğitimlerindeki alt yapıları daha sonra öğrenilenlere temel oluşturacaktır. Öğrencilerin tamamı üniversite öncesi aldıkları bu derste nokta, çizgi gibi çalışmaların yanı sıra o günün anlam ve önemine göre resim yaptıklarını veya serbest çalıştıklarını ifade ederken; sanatla ilgili tartışmaların, eser incelemelerinin hiç yapılmadığını söylemişlerdir. Görüşmelere katılan 3.sınıf öğrencilerinden birisi “çok zevkli geçirdi, kendi halimizde resim yapardık” derken diğer bir öğrenci, Kız Meslek Lisesi, Çocuk Gelişimi mezunu olduğu için resim derslerinde çocuklara yönelik konuların işlendiğini söylemiştir. Bir başka kız öğrenci “verilen konuyla ilgili hayal gücümüzü kullanarak düşünüyorduk, böylece hayal gücümüz, görselliğimiz ve estetikliğimiz geliyordu” demiştir. Bu cevaplar görüşme yapılan öğrencilerin sanat eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermiştir.

b) Öğrencilere lisans eğitimlerinde aldıkları resim dersine ayrılan süre size göre yeterlidir sorusuyla beraber bu dersin içeriği hakkında da sorular yöneltilmiştir. Görüşmelere katılan 4. sınıf öğrencilerinden iki öğrenci dışındakiler, haftada 3 saat olan resim dersinin saatini yeterli bulmuş fakat içeriğini yeterli bulmamışlardır. Bu öğrenciler ilgili dersi, “boşa vakit geçirilmiş bir ders” olarak vurgulamışlardır. Yine öğrencilerin tamamı nokta ve çizgi çalışmasıyla başlanan ve tekniğin öğretilmesine dayanan bu dersin sanki Resim Anabilim Dalı’nda öğrenim gören öğrencilere yönelikmiş gibi işlendiğini söylemişlerdir. Bu konuda bir öğrencinin söyledikleri kendi cümleleriyle; “geçen yıl yaptığımız nokta çalışması çok zordu. Biz zorlandık. Niçin bunu öğretiler bilmiyorum. Bu çalışmayı engelli öğrenciler nasıl yapacak bilmiyorum” şeklinde ifade edilmiştir. Öğrenciler resim dersinde ilgili konuların, zihinsel engelli öğrencilere nasıl öğretileceği üzerinde durulmadığını belirterek, farklı özür grubunda bulunan çocuklara veya gençlere verecekleri sanat eğitimi hakkındaki yeterlilikleri konusunda kendilerini eksik hissettiklerini söylemişlerdir. Başka bir Üniversiteden yatay geçişle gelmiş olan bir öğrenci ise “almış olduğum derste resim dersinin önemi (her ne kadar herkes tarafından önemsizmiş gibi görülse de)

hakkında tartişmalar yaptık. Genel olarak engel gruplarına yönelik uygulamalar yaptık ama ben farklı engel gruplarına yönelik resim eğitimi verebilecek yeterliliğe sahip değilim” demektedir.

Öğrencilerden ders içeriği hakkında daha fazla bilgi almak için, çocuğun çizgisel gelişimi, çocukların yaptıkları resimlerin ortak özelliklerini biliyor musunuz sorusuna da, 3 öğrenci hariç yanıtlar olumsuz gelmiştir. Bu üç öğrenci Kız Meslek Lisesi, Çocuk Gelişimi Bölümü’nden mezun oldukları için bu konuyu çok az bildiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin söylediklerinden; ilgili derslerde sanat nedir, sanat eğitiminin önemi, gerekliliği, çocuğun çizgisel gelişimi, eser hakkında konuşmak, bir eseri incelemeyi öğrenmek, farklı özür grupları ile neler yapılabilir, bu alandaki günümüz uygulamaları gibi konular üzerinde durulmadığı görülmüştür.

Öğrencilerin bu alan için farklı uygulamaları istemelerinin önemine araştırmacılar da değinmişlerdir. Kılıç (2007) öğretmenlik becerilerinin kazandırılması yapılacak uygulamalara bağlı olarak gelişir demekte ve öğrenci performansının oluşturulmasında öğretmenin sınıf içerisinde gerçekleştireceği etkinliklerin olumlu ve yapıcı olmasının payının oldukça büyük olduğunu belirtmektedir.

c) Sanat eğitimi kapsamında da ele alınan ve dünyada pek çok alan eğitiminde uygulamaları bulunan müze eğitimi konusunda da öğrencilerin tamamı bilgilerinin olmadığını söylerken, 4.sınıftan bir öğrenci “aslında müze eğitimi sosyalleşme ve toplumla kaynaşma açısından önemli bulunduğunu” belirtmiştir. Genel olarak müze eğitiminin davranış bozukluğu olan çocuklar için de olumlu davranışlar kazandırdığı bu konudaki araştırmacılar tarafından da kabul edilmektedir. Müze eğitimcisi Renate Friedlaender’in (Köln, Almanya) bu konudaki düşünceleri şöyledir; Müzeyi ziyaret, çocuklarda derin izler bırakmaktadır, bu çocuklarla bir eserin başında fazla durulmamalı ve incelenen eser sayısı birkaç taneden fazla olmamalıdır. Müzede resme baktıktan sonra hemen resim yapmaya başlamak

özellikle davranış bozukluğu olan çocuklar için büyük önem taşır. Resimlerin önünde birkaç dakika bile duramayan bu çocukların, hemen müzede oturup büyük bir sessizlik içinde, yarım saatten fazla resim yaptıkları gözlenmiştir. Eğitimciler, müzelerin bu çocukların yaşamlarının bir parçası olduğunu ve onlar için müzelerin ve içindeki eserlerin tanıyıp öğrenmeleri gereken bir dış dünya olarak geliştiğini yazmışlardır (Südeutsche Gazetesi,16.07.1973; ed. Özsoy,2005).

Pearson ve Aloysius'nun (1994) İngiltere'de bulunan British Müzesi'ne götürülen öğrenme güçlüğü çeken öğrencilerle ilgili araştırması, gezinin hazırlığından gerçekleştirilmesine kadar geniş bir özeti içermektedir. Bu çalışma ve benzerleri farklı engellere sahip çocukların müzelere eğitim amacıyla getirilmesini ve bu işlemden kazanımları aktarması açısından önemlidir.

d) Sanatla terapi konusundaki bilgileri hakkındaki soruya; 4. sınıf öğrencileri bu konu ile ilgili hiçbir bilgiye sahip olmadıklarını, fakat terapi kelimesinden yola çıkarak engelli eğitiminde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmişlerdir. Resim dersi dışında da terapi konusunun farklı bir ders kapsamında ele alınmadığını söylemişlerdir. Görüşmelere katılan 3. sınıf öğrencileri ise resim dersinde bu konunun işlenmediğini, fakat müzik derslerine giren öğretimin müzikle terapi konusuna değindiğini ve bu öğretim üyesinin "Türklerde Müzik ve Terapi" konusunda kitap yazmış olduğunu da belirtmişlerdir. 4. sınıf öğrencilerinden birisi; Erasmus programıyla 3 ay İspanya'da eğitim aldığını, bu konunun o ülkenin programlarında işlendiğini, özel eğitim uygulamalarının çok iyi olduğunu, fakat terapi konusunda herhangi bir bilgisi olmadığını söylemiştir.

e) Uygulama okullarında engelli çocuk ve gençlerle yaptıkları uygulamalar sırasında sanat eğitimi ile ilgili bilgilerinin yeterlilikleri hakkındaki soruya, 3. sınıf öğrencileri bu dönem sadece gözlem yaptıklarını, fakat kendi gözlemlerinde de bu konuda kendilerini yetersiz hissettiklerini vurgulamışlardır. 4. sınıf öğrencileri de uygulama çalışmalarına başladıklarını ve kendilerini yetersiz hissettiklerini söylemişlerdir. Örneğin; bir öğretmen adayı eğitim verdikleri bazı

öğrencilerin kalemi tutamadığını, “bu öğrenciye öğrendiğimiz nokta çalışmasını nasıl yaptırabiliriz söyler misiniz?” diyerek sorununu dile getirmiştir.

f) Farklı özür grubundaki öğrencileri hedefleyerek, sanatla eğitim için araç-gereç ve materyal oluşturmada kendinizi yeterli hissediyor musunuz? Yeterli ve yetersiz hissettiğiniz konular nedir? sorusuna öğrencilerin tamamı kendilerini yetersiz hissettiklerini, bunun nedeninin de derste neyi, nasıl öğretecekleri konusundaki bilgi eksikliği olduğunu vurgulamışlardır. Bu öğrencilerin gözlemleri; uygulama okulunda görev yapan öğretmenlerinde bu konularda çok bilgilerinin olmadığı, daha çok konuşma ve yazma etkinliklerine zaman ayrıldığı ve bu okullarda fotokopi ile çoğaltılan resimlerin içlerinin öğrencilere dışına taşmadan boyattırıldığı, ayrıca kesme ve yapıştırma dışında farklı uygulamaların yaptırılmadığı yönündedir. 4. Sınıf öğrencilerinden birisi “bu konuda kendilerine *model olabilecek öğretmen olmadığını, işe yarayan farklı uygulama örnekleri gözlemedikleri için en iyi nasıl öğretim konusunda sıkıntıda olduğunu*” söylemiştir. Bir başka öğrenci “*boyanın nasıl kullanacağını bildiğini, fakat suluboyayı yani tekniği nasıl öğretebilirim. Amaç teknik öğretmekse bu çok zor*” demiştir. Diğer bir 3. sınıf öğrencisi de; “*özürlü çocuklarla yapılabilecek etkinliklerin zaten çok sınırlı olduğunu, fazla ders materyaline gerek olmadığını, kendisi için en büyük sorunun öğrencilerinin etkinliğe motivasyonunu sağlamak*” olduğunu söylemiştir. 4. sınıf öğrencilerinden bir diğeri ise “*aynı derece öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların birbirinden çok farklı olduğunu, bunun nedenlerinin ailenin sosyo-kültürel yapısıyla ilişkilendirerek, gerekli olan alt yapının sağlam temellere dayanması halinde özürliülerin eğitiminde daha iyi şeyler yapılabileceğini*” belirtmiştir.

g) Size göre sanat etkinlikleri ile özürlü çocuklara hangi davranışlar daha iyi kazandırılabilir sorusuna; 3. sınıftan bir öğrenci, “*bence sanat etkinlikleri ile bu çocuklara düşüncelerini anlatmaları, yaşlılarıyla daha iyi iletişim kurmaları, bir şeyleri paylaşmaları, grupta hareket etme gibi davranışları kazandırabiliriz. Ayrıca bu dersi yani resimleri kavram öğretiminde kullanabiliriz*” demiştir.